

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1959 – 50 - 2009

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΒΙΓΑΕΒΑ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 26713/05)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

28 Μαΐου 2009

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Bigaeva κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα, η σύνθεση του οποίου έχει ως εξής:

Nina Vajić, *πρόεδρος,*

Χρήστος Ροζάκης,

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev,

Dean Spielmann,

Sverre Erik Jebens,

Giorgio Malinverni,

Γεώργιος Νικολάου, *δικαστές,*

και Søren Nielsen, *γραμματέας τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 7 Μαΐου 2009,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 26713/05) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από μία ρωσίδα υπήκοο, την κ. Violatta Bigaeva («η προσφεύγουσα»), η οποία προσέφυγε ενώπιον του Δικαστηρίου στις 17 Ιουλίου 2005 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Η προσφεύγουσα εταιρία εκπροσωπείται από τους κυρίους Σ. Τσακουράκη και Φ. Σπυρόπουλο, δικηγόρους του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Σ. Σπυρόπουλο, σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και τον κύριο Ι. Μπακόπουλο, δικαστικό αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Η προσφεύγουσα εταιρία παραπονέθηκε ειδικότερα για μία παραβίαση των άρθρων 8 και 14 της Σύμβασης, ως προς το δικαίωμά της για προστασία της ιδιωτικής ζωής της.

4. Στις 12 Σεπτεμβρίου 2006, το Δικαστήριο αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση. Επικαλούμενο το άρθρο 29 § 3 της Σύμβασης, αποφάσισε να εξετάσει ταυτόχρονα το παραδεκτό και το βάσιμο

της υπόθεσης. Στις 13 Σεπτεμβρίου 2006, η Ρωσική Κυβέρνηση κλήθηκε να παρουσιάσει, εφόσον το επιθυμούσε, γραπτές παρατηρήσεις επί της υποθέσεως (άρθρα 36 § 1 της Σύμβασης και 44 § 1 β) του κανονισμού). Στις 11 Ιανουαρίου 2007, αυτή ενημέρωσε το Δικαστήριο ότι δεν σκόπευε να ασκήσει το δικαίωμά της να παρέμβει στην διαδικασία.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΑΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Η προσφεύγουσα γεννήθηκε το 1970 και είναι κάτοικος Αθηνών.

6. Το 1993, εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα αφού έλαβε μία άδεια εργασίας με ισχύ μέχρι τις 31 Μαρτίου 1994. Η άδεια αυτή, στη συνέχεια, ανανεώθηκε διαδοχικά μέχρι τις 31 Μαρτίου 1995, τις 31 Μαρτίου 1996 και, τέλος, μέχρι τις 5 Ιουλίου 1996.

7. Κατά την διάρκεια της διαμονής της στην Ελλάδα, η προσφεύγουσα έμαθε ελληνικά και έγινε δεκτή το 1995 στην Νομική Σχολή Αθηνών. Στις 21 Αυγούστου 1996, αυτή έλαβε μία άδεια παραμονής λόγω των πανεπιστημιακών σπουδών που παρακολουθούσε. Η άδεια αυτή ανανεωνόταν ετησίως χωρίς διακοπή για τον ίδιο λόγο, μέχρι τις 30 Ιουνίου 2005.

8. Το έτος 2000, αυτή έλαβε το πτυχίο της Νομικής και εγγράφηκε σε ένα πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στο διεθνές δίκαιο. Το έτος 2002, αυτή έλαβε το δίπλωμα μεταπτυχιακών σπουδών της και αποφάσισε να συνεχίσει τις σπουδές της για το διδακτορικό.

9. Εν τω μεταξύ, το έτος 2000, η προσφεύγουσα έγινε δεκτή από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών ως ασκούμενη δικηγόρος. Σύμφωνα με ένα πιστοποιητικό, το οποίο χορηγήθηκε στις 3 Ιανουαρίου 2007 από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών, η προσφεύγουσα είχε γίνει δεκτή ως ασκούμενη δικηγόρος από απροσεξία: θεωρήθηκε ως ελληνίδα υπήκοος για τον λόγο ότι ήταν κάτοχος πτυχίου ελληνικού πανεπιστημίου.

10. Σύμφωνα με τον Κώδικα περί Δικηγόρων, η πραγματοποίηση μιας κανονικής άσκησης δεκαοκτώ μηνών είναι μία προϋπόθεση *sine qua non* για την εν συνεχεία εγγραφή του ασκούμενου δικηγόρου στον Δικηγορικό Σύλλογο. Μετά την ολοκλήρωση της πρακτικής άσκησης της το 2002, η

προσφεύγουσα ζήτησε από τον Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών την συμμετοχή της στις εξετάσεις που οργανώνει ο τελευταίος, ενόψει της εγγραφής της στον Πίνακα του Συλλόγου. Η αίτησή της απορρίφθηκε για τον λόγο ότι η προσφεύγουσα δεν ήταν ελληνίδα υπήκοος, προϋπόθεση προβλεπόμενη από το άρθρο 3 του Κώδικα περί Δικηγόρων. Η διάταξη αυτή προβλέπει, επιπλέον, ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας, ο οποίος απέκτησε εν τω μεταξύ την ελληνική ιθαγένεια, δεν μπορεί να διοριστεί δικηγόρος παρά μόνον πέντε έτη μετά την πολιτογράφησή του.

11. Στις 3 Σεπτεμβρίου 2002, η προσφεύγουσα κατέθεσε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας μία αίτηση ακύρωσης της απόρριψης της αίτησής της για συμμετοχή στις εξετάσεις που οργανώνονται από τον Δικηγορικό Σύλλογο. Συνόδευσε την αίτηση ακύρωσής της με μία αίτηση αναστολής της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης πράξης. Σε μία μία προσδιορισθείσα ημερομηνία, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκανε δεκτή την αίτηση αναστολής της εκτέλεσης προκειμένου να δοθεί στην προσφεύγουσα η δυνατότητα να συμμετάσχει στις εξετάσεις που οργανώνονται από τον Δικηγορικό Σύλλογο. Το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο έκρινε, επιπλέον, ότι η αναστολή μιας προσβαλλόμενης πράξης δεν έδινε στην προσφεύγουσα το δικαίωμα να εγγραφεί στον Πίνακα του Συλλόγου σε περίπτωση επιτυχίας, διότι η ουσία της υπόθεσης δεν είχε ακόμη εξεταστεί (απόφαση αριθ. 717/2002).

12. Μετά την επιτυχία της στις εξετάσεις που οργανώθηκαν από τον Δικηγορικό Σύλλογο, η προσφεύγουσα ζήτησε από το Υπουργείο Δικαιοσύνης την εγγραφή της στον Πίνακα του Συλλόγου, σύμφωνα με το εφαρμοστέο δίκαιο. Επειδή αυτό δεν απάντησε, η προσφεύγουσα κατέθεσε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας μία δεύτερη αίτηση ακύρωσης κατά της σιωπηρής άρνησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης να την εγγράψει στον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας.

13. Στις 26 Ιανουαρίου 2005, το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε την πρώτη αίτηση ακύρωσης. Έκρινε ότι η άσκηση της δικηγορίας δεν είναι μόνον ένα ελεύθερο επάγγελμα, αλλά εμπεριέχει, ταυτόχρονα, στοιχεία δημοσίου λειτουργήματος. Λαμβάνοντας υπόψη την σημασία του ρόλου των δικηγόρων στην απονομή της δικαιοσύνης, το Δημόσιο απολαμβάνει μιας ευρείας διακριτικής ευχέρειας για τον καθορισμό των προϋποθέσεων πρόσβασης στο επάγγελμα αυτό. Το Συμβούλιο της Επικρατείας αποφάνθηκε

ότι η απόρριψη της αίτησης της προσφεύγουσας να συμμετάσχει στις εξετάσεις που οργανώνονται από τον Δικηγορικό Σύλλογο ουδόλως προσέβαλε το δικαίωμά της για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς της, το οποίο προστατεύεται από το άρθρο 5 του Συντάγματος (απόφαση αριθ. 204/2005).

14. Στις 3 Φεβρουαρίου 2005, το Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε την δεύτερη αίτηση ακύρωσης. Έκρινε ότι το Υπουργείο Δικαιοσύνης είχε, ορθά, απορρίψει σιωπηρά την αίτηση της προσφεύγουσας, αφού η απόρριψη της αίτησής της να συμμετάσχει στις εξετάσεις είχε ήδη κριθεί νόμιμη, σύμφωνα με την απόφαση αριθ. 204/2005 του ιδίου Δικαστηρίου (απόφαση αριθ. 295/2005).

15. Στις 18 Αυγούστου 2005, η προσφεύγουσα έλαβε μία νέα άδεια εργασίας, η οποία ίσχυε αρχικά μέχρι τις 17 Αυγούστου 2006 και στη συνέχεια ανανεώθηκε μέχρι τις 18 Αυγούστου 2008.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

A. Το Σύνταγμα

16. Τα εφαρμοστέα άρθρα του Συντάγματος ορίζουν:

Άρθρο 4

«(...)

4. Μόνο οι Έλληνες πολίτες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες, εκτός από τις εξαιρέσεις που εισάγονται με ειδικούς νόμους.

(...)»

Άρθρο 5

«1. Καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

2. Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών

πειποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο.

Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

(...».

Άρθρο 88

«(...)

2. Οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών είναι ανάλογες με το λειτούργημά τους. Τα σχετικά με τη βαθμολογική και μισθολογική τους εξέλιξη και με την κατάστασή τους γενικά καθορίζονται με ειδικούς νόμους.

Κατά παρέκκλιση από τα άρθρα 94, 95 και 98, οι διαφορές σχετικά με τις κάθε είδους αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών και εφόσον η επίλυση των σχετικών νομικών ζητημάτων μπορεί να επηρεάσει τη μισθολογική, συνταξιοδοτική ή φορολογική κατάσταση ευρύτερου κύκλου προσώπων, εκδικάζονται από το ειδικό δικαστήριο του άρθρου 99. Το δικαστήριο στις περιπτώσεις αυτές συγκροτείται με την συμμετοχή ενός επιπλέον τακτικού καθηγητή και ενός επιπλέον δικηγόρου, όπως νόμος ορίζει. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη συνέχιση τυχόν εκκρεμών δικών.»

Άρθρο 99

«1. Αγωγές κακοδικίας κατά δικαστικών λειτουργών δικάζονται όπως νόμος ορίζει, από ειδικό δικαστήριο που συγκροτείται από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας, ως Πρόεδρό του, και από ένα σύμβουλο της Επικρατείας, έναν Αρεοπαγίτη, ένα σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, δύο τακτικούς καθηγητές νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας και δύο δικηγόρους, μέλη του Ανωτάτου Πειθαρχικού Συμβουλίου των δικηγόρων, ως μέλη, που ορίζονται με κλήρωση.

(...».

B. Ο Κώδικας περί Δικηγόρων

17. Τα εφαρμοστέα άρθρα του Κώδικα περί Δικηγόρων (νομοθετικό διάταγμα 3026/1954) ορίζουν:

Άρθρο 3

«1. Ουδείς διορίζεται δικηγόρος, αν μη κέκτηται την Ελληνικήν Ιθαγένειαν ή την ιθαγένειαν Κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Αλλογενής αποκτήσας την Ελληνικήν ιθαγένειαν δια πολιτογραφήσεως, δεν δύναται να διορισθή Δικηγόρος προ της συμπληρώσεως πενταετίας από ταύτης. Κατ'εξαιρέσιν Έλληνες το γένος αλλά μη κεκτημένοι την Ελληνικήν Ιθαγένειαν δύναται να διορισθώσι Δικηγόροι μετά προηγούμενην ειδικήν άδειαν του Υπουργού της Δικαιοσύνης κατόπιν γνώμης του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου (...).»

3. Δικαίωμα συμμετχής εις την εξέτασιν έχει όστις κέκτηται πτυχίον του νομικού τμήματος της Νομικής Σχολής Ελληνικού ή αλλοδαπού αναγνωρισμένου ομοταγούς Πανεπιστημίου, έχει συμπληρώσει πρακτικήν άσκησιν δέκα οκτώ μηνών παρά δικηγόρω και έχει ηλικίαν ουχί ανωτέραν των 35 ετών συμπεπληρωμένων (...).»

Άρθρο 10

«1. (...) Τη εγγράφω εντολή του παρ'ω ασκείται Δικηγόρου δύναται ο ασκούμενος να παρίσταται ενώπιον του Ειρηνοδικείου, δικάζοντος κατά την διαδικασίαν των μικροδιαφορών.

2. Ο ασκούμενος υποχρεούται να συμπαρίσταται μετά του παρ'ω ασκείται Δικηγόρου, ενώπιον των πρωτοβαθμίων Δικαστηρίων συνυπογράφων τις προτάσεις.

(...).»

Άρθρο 12

«1. Ο ασκούμενος οφείλει να μετάσχη της αμέσως προσεχούς ή μεταπροσεχούς εξετάσεων μετά την συμπλήρωσιν του χρόνου της κατά νόμον ασκήσεώς του.

(...).»

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 8 ΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΟΥ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 14 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

18. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η απόρριψη της αίτησής της να συμμετάσχει στην εξέταση ενόψει της εγγραφής της στον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας προσέβαλε το δικαίωμά της για σεβασμό της επαγγελματικής ιδιωτικής ζωής της και ότι ο αποκλεισμός των αλλοδαπών υπηκόων από το δικηγορικό επάγγελμα συνιστά διάκριση. Επικαλείται το άρθρο 8 λαμβανόμενο μεμονωμένα και σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης. Τα εφαρμοστέα αποσπάσματα των διατάξεων αυτών έχουν ως εξής:

Άρθρο 8

«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξει επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός αν η επέμβασις αυτή προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την ειδικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων.»

Άρθρο 14

Η χρήσις των αναγνωριζομένων εν τη παρούση Συμβάσει δικαιωμάτων και ελευθεριών δέον να εξασφαλισθή ασχέτως διακρίσεως φύλου, φυλής, χρώματος, γλώσσης, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προελεύσεως, συμμετοχής εις εθνικήν μειονότητα, περιουσίας, γεννήσεως ή άλλης καταστάσεως.»

A. Επί του παραδεκτού

1. Οι θέσεις των διαδίκων

19 Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η αιτίαση αυτή είναι απαράδεκτη λόγω ασυμβίβαστου *ratione materiae*. Ισχυρίζεται ότι, σύμφωνα με την νομολογία του Δικαστηρίου, η έννοια της «ιδιωτικής ζωής» συμπεριλαμβάνει στοιχεία σχετικά με την ταυτότητα του ατόμου, την σωματική και ηθική ακεραιότητά του, την υγεία του και, κάτω από ορισμένες συνθήκες, την επαγγελματική ζωή του. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την επαγγελματική ζωή, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι οποιαδήποτε προσβολή της δεν εμπίπτει αυτομάτως στις διατάξεις του άρθρου 8 της Σύμβασης. Υποστηρίζει ότι, εν προκειμένω, το άρθρο 8 δεν έχει εφαρμογή, αφού το επάγγελμα του δικηγόρου εξομοιώνεται, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, με ένα λειτούργημα στην υπηρεσία του δημοσίου συμφέροντος, γεγονός που αιτιολογεί τον αποκλεισμό των αλλοδαπών υπηκόων.

20. Εξάλλου, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η εφαρμογή του άρθρου 8 είναι απαράδεκτη *ratione personae*. Ισχυρίζεται ότι το ελληνικό Κράτος, ως Κράτος υποδοχής, ουδέποτε εγγυήθηκε στην προσφεύγουσα την πρόσβαση σε οποιοδήποτε επάγγελμα και, κυρίως, σε επαγγέλματα που προορίζονται για τους έλληνες υπηκόους ή για πολίτες των Κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αντιθέτως, το ελληνικό Κράτος της χορήγησε πολλές άδειες παραμονής λόγω εργασίας ή σπουδών και συμμορφωνόταν πάντοτε προς τις υποχρεώσεις του ως προς τούτο.

21. Η προσφεύγουσα απαντά ότι, μέσω της αιτίασής της βάσει του άρθρου 8 της Σύμβασης, ουδόλως ισχυρίζεται ότι η Σύμβαση εγγυάται ή έπρεπε να εγγυάται το δικαίωμα της εγκατάστασης και της εργασίας στο Κράτος της επιλογής της. Ακόμη περισσότερο, αυτή δεν υποστηρίζει ότι το άρθρο 8 επιβάλλει στο Κράτος την υποχρέωση να εγγυηθεί την πρόσβαση ενός ατόμου στο επάγγελμα της επιλογής του. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι το άρθρο 8 της Σύμβασης έχει εφαρμογή εν προκειμένω, στο μέτρο που αυτή βρισκόταν νομίμως μέσα στο έδαφος του Κράτους υποδοχής και ότι, συνεπώς, θα έπρεπε να είχε την δυνατότητα να έχει πρόσβαση σε ένα επάγγελμα ανάλογο των προσόντων της.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Επί της ένστασης *ratione materiae*

22. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η «ιδιωτική ζωή» είναι μία ευρεία έννοια που δεν προσφέρεται για εξαντλητικό ορισμό (*Sidabras και Džiutas κατά Λιθουανίας*, αριθ. 55480/00 και 59330/00, § 43, CEDH 2004-VIII). Πράγματι, το άρθρο 8 της Σύμβασης προστατεύει το δικαίωμα στην προσωπική ευδοκίμηση (*K.A. και A.D. κατά Βελγίου*, αριθ. 42758/98 και 45558/99, § 83, 17 Φεβρουαρίου 2005), είτε με την μορφή της προσωπικής ανάπτυξης (*Christine Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου* [GC], αριθ. 28957/95, § 90, CEDH 2002-VI) ή με την μορφή της προσωπικής αυτονομίας, η οποία αντανακλά μία υποκείμενη σημαντική αρχή στην ερμηνεία των εγγυήσεων του άρθρου 8 (*Pretty κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 2346/02, § 61, CEDH 2002-III). Αν και, από την μία πλευρά, το Δικαστήριο δέχεται ότι έκαστος έχει το δικαίωμα να ζήσει ιδιωτικά, μακριά από οποιαδήποτε ανεπιθύμητη επέμβαση (*Smirnova κατά Ρωσίας*, αριθ. 46133/99 και 48183/99, § 95, CEDH 2003-IX (αποσπάσματα), από την άλλη πλευρά θεωρεί ότι θα ήταν πολύ δεσμευτικός ο περιορισμός της έννοιας της «ιδιωτικής ζωής» σε έναν «στενό κύκλο» όπου καθένας μπορεί να ζει την ιδιωτική ζωή του κατά την επιθυμία του και να απομακρύνει πλήρως το εκτός του κύκλου αυτού κόσμο (*Niemietz κατά Γερμανίας*, 16 Δεκεμβρίου 1992, § 29, série A no. 251-B). Το άρθρο 8 εγγυάται έτσι την «ιδιωτική ζωή» με την ευρεία έννοια του όρου, ο οποίος περιλαμβάνει το δικαίωμα να ζει κανείς μία «κοινωνική ιδιωτική ζωή», ήτοι την δυνατότητα του ατόμου να αναπτύξει την κοινωνική ταυτότητά του. Κάτω από αυτήν την οπτική, το εν λόγω δικαίωμα καθιερώνει την δυνατότητα για τον καθένα της προσέγγισης των άλλων για την δημιουργία και την ανάπτυξη σχέσεων με τους ομοίους του (βλέπε, προς αυτήν την κατεύθυνση, *Campagnano κατά Ιταλίας*, αριθ. 77955/01, § 53, CEDH 2006-V).

23. Λαμβάνοντας υπόψη τα προηγούμενα, το Δικαστήριο βεβαιώνει εκ νέου ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος αρχής για να θεωρηθεί ότι η «ιδιωτική ζωή» αποκλείει τις επαγγελματικές δραστηριότητες. Οι επιβαλλόμενοι στην επαγγελματική ζωή περιορισμοί μπορούν να υπαχθούν στο άρθρο 8, όταν έχουν αντίκτυπο στον τρόπο με τον οποίο το άτομο σφουρηλατεί την κοινωνική ταυτότητά του με την ανάπτυξη σχέσεων με τους ομοίους του. Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι μέσα στο πλαίσιο της εργασίας τους είναι που η πλειοψηφία των ανθρώπων έχουν πολλές και ακόμα και τις περισσότερες ευκαιρίες να συσφίξουν τις σχέσεις τους με τον εξωτερικό κόσμο (πιο πάνω

αναφερόμενη *Niemietz κατά Γερμανίας*, § 29). Εξάλλου, η επαγγελματική ζωή εμπλέκεται πολύ συχνά με την ιδιωτική ζωή με την στενή έννοια του όρου, κατά τρόπο ώστε να μην είναι πάντοτε ευχερές να διακρίνει κανείς με ποια ιδιότητα το άτομο ενεργεί κάποια συγκεκριμένη στιγμή. Εν συντομία, η επαγγελματική ζωή αποτελεί τμήμα αυτής της ζώνης διάδρασης μεταξύ του ατόμου και των άλλων, οι οποίοι ακόμη και μέσα σε ένα δημόσιο περιβάλλον, μπορεί να υπάγεται στην «ιδιωτική ζωή» (βλέπε *Mólka κατά Πολωνίας* (déc.), αριθ. 56550/00, CEDH 2006-IV).

24. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η προσφεύγουσα έχει εγκατασταθεί νομίμως στην Ελλάδα στην ηλικία των εικοσιτριών ετών. Αυτή έμαθε την ελληνική γλώσσα και παρακολούθησε πτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές στην νομική. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η μεταγενέστερη επιλογή της να πραγματοποιήσει την προβλεπόμενη πρακτική άσκηση προκειμένου να συμμετάσχει στις εξετάσεις που οργανώνει ο Δικηγορικός Σύλλογος συνδεόταν στενά με προσωπικές αποφάσεις που έχουν ληφθεί κατά την διάρκεια του χρόνου και είχαν επιπτώσεις τόσο στην ιδιωτική ζωή της όσο και στην επαγγελματική. Πράγματι, η ολοκλήρωση της προβλεπόμενης πρακτικής άσκησης και η προοπτική της συμμετοχής στις εξετάσεις ήταν το αποκορύφωμα μιας μακριάς προσωπικής και ακαδημαϊκής διαδρομής, το οποίο αποδεικνύει την βούλησή της να ενυαχθεί στην κοινωνία της χώρας υποδοχής της ασκώντας ένα επάγγελμα που αντιστοιχεί στα επαγγελματικά προσόντα της.

25. Ενόψει των προηγούμενων, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο επίδικος περιορισμός είχε συνέπειες στην απόλαυση εκ μέρους της προσφεύγουσας του δικαιώματος για σεβασμό της «ιδιωτικής ζωής» με την έννοια του άρθρου 8. Πρέπει επομένως να απορριφθεί η ένσταση *ratione materiae* που προβλήθηκε από την Κυβέρνηση και να κριθεί ότι, μέσα στις συνθήκες της υπόθεσης, το άρθρο 8 της Σύμβασης έχει εφαρμογή.

β) Επί της ένστασης *ratione personae*

26. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η ένσταση αυτή συνδέεται στενά με την ουσία της αιτίας που προβλήθηκε από την προσφεύγουσα στην βάση του άρθρου 8 της Σύμβασης και αποφασίζει να την εξετάσει μαζί με την ουσία.

27. Εξάλλου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η αιτίαση αυτή δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 §§ 3 της Σύμβασης. Το

Δικαστήριο σημειώνει εξάλλου ότι αυτό δεν προσκρούει σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Οι θέσεις των διαδίκων

28. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο επίδικος περιορισμός προβλεπόταν από τον νόμο και επεδίωκε έναν θεμιτό σκοπό μέσα στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Προσθέτει ότι ο νομοθέτης είναι ελεύθερος να επιβάλλει περιορισμούς σε ό,τι αφορά την άσκηση της επαγγελματικής ελευθερίας, η οποία καθιερώνεται από το άρθρο 5 του Συντάγματος. Σε ό,τι αφορά, ιδιαίτερα, το επάγγελμα του δικηγόρου, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι αυτό είναι ασφαλώς ένα ελεύθερο επάγγελμα, αλλά ότι πρόκειται επίσης για ένα λειτούργημα ασκούμενο στην υπηρεσία του δημοσίου συμφέροντος, όπως απορρέει από τα άρθρα 88 και 99 του Συντάγματος (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 16). Πάνω στην βάση αυτή, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το Δημόσιο μπορεί να επιβάλλει όρους αναφορικά με την ιθαγένεια και να αποκλείει εκείνους που δεν είναι έλληνες υπήκοοι ούτε πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την πρόσβαση στο δικηγορικό επάγγελμα.

29. Η προσφεύγουσα απαντά ότι κατοικεί στην Ελλάδα από το 1993 χωρίς διακοπή και ότι, κατά συνέπεια, πρέπει να θεωρείται ως υπήκοος τρίτης χώρας και κάτοικος από μακρό χρόνο της χώρας υποδοχής της. Η προσφεύγουσα επικαλείται προς τούτο την Οδηγία 2003/109/EK του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 25 Νοεμβρίου 2003, η οποία θέτει, μεταξύ άλλων, υπό την ευθύνη των Κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης την χορήγηση στους υπηκόους τρίτων χωρών, κατόχους άδειας μακροχρόνιας παραμονής σε αυτό το Κράτος-μέλος, ενός συνόλου ενιαίων δικαιωμάτων όσο το δυνατόν εγγύτερων προς εκείνα που απολαμβάνουν οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, εν προκειμένω, ο Δικηγορικός Σύλλογος της Αθήνας της δημιούργησε την θεμιτή προσδοκία ότι θα μπορούσε να συμμετάσχει σε μία εξέταση οργανωμένη από αυτόν, ενόψει της εγγραφής της στον Πίνακα του Συλλόγου από την στιγμή που είχε γίνει δεκτή να πραγματοποιήσει την προβλεπόμενη προς τον σκοπό αυτό πρακτική άσκηση.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Σε ό,τι αφορά το άρθρο 8 της Σύμβασης λαμβανόμενο μεμονωμένο

30. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 8 έχει κατά κύριο λόγο ως αντικείμενο να προστατεύει το άτομο κατά των αυθαιρέτων παρεμβάσεων των δημοσίων εξουσιών. Για να συμβιβάζεται με την παράγραφο 2 του άρθρου 8, μία επέμβαση στην άσκηση ενός δικαιώματος προστατευόμενου από αυτό πρέπει να «προβλέπεται από τον νόμο», να δικαιολογείται από τον ή τους θεμιτούς σκοπούς που αναφέρονται από την παράγραφο αυτή και «αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία» για την επιδίωξη αυτού ή αυτών των σκοπών (*Vitiello κατά Ιταλίας*, αριθ. 77962/01, § 51, 23 Μαρτίου 2006).

31. Λαμβανομένων υπόψη των προηγούμενων σκέψεων, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι, κάτω από τις προκείμενες συνθήκες, η απόρριψη του αιτήματός της να συμμετάσχει στις εξετάσεις για την εγγραφή στον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας συνιστά προφανώς μία επέμβαση στο δικαίωμα για σεβασμό της ιδιωτικής ζωής της προσφεύγουσας. Εξάλλου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η επέμβαση αυτή προβλεπόταν από τον νόμο, ήτοι το άρθρο 3 του Κώδικα περί Δικηγόρων (νομοθετικό διάταγμα 3026/1954) και επεδίωκε τον θεμιτό σκοπό της προστασίας της τάξης, αφού στόχευε στην ρύθμιση της πρόσβασης στον Σύλλογο, επάγγελμα το οποίο συμμετέχει στην καλή απονομή της δικαιοσύνης.

32. Έτσι, το Δικαστήριο θα επικεντρωθεί στο ζήτημα του αν η επίδικη επέμβαση ήταν «αναγκαία μέσα σε μία δημοκρατική κοινωνία» με την έννοια του άρθρου 8 § 2 της Σύμβασης και του αν οι λόγοι που επικαλούνται οι εθνικές αρχές για την αιτιολόγησή της φαίνονται προσήκοντες και επαρκείς. Το Δικαστήριο σημειώνει εξ αρχής ότι ο Δικηγορικός Σύλλογος της Αθήνας δέχθηκε αρχικά την προσφεύγουσα ως ασκούμενη δικηγόρο και ότι αυτή πραγματοποίησε την προβλεπόμενη πρακτική άσκηση ενόψει της εγγραφής της στον Σύλλογο αυτόν. Έτσι, ο Δικηγορικός Σύλλογος της Αθήνας δημιούργησε, κατά κάποιο τρόπο, στην προσφεύγουσα την ελπίδα ότι θα μπορεί να συμμετάσχει στην τελική εξέταση. Πρέπει στο σημείο αυτό να υπομνησθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3 § 3 του νομοθετικού διατάγματος 3026/1954, η ολοκλήρωση μιας προβλεπόμενης από τον νόμο πρακτικής άσκησης δεκαοκτώ

μηνών δεν είναι μία επιλογή που αφήνεται στην διακριτική ευχέρεια του ενδιαφερομένου, αλλά μία αναγκαία προϋπόθεση για την μεταγενέστερη συμμετοχή του στις εξετάσεις ενόψει της εγγραφής του στον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου. Κατά συνέπεια, η επαγγελματική δραστηριότητα του ασκούμενου δικηγόρου αποτελεί ένα στάδιο *sine qua non* για να επιτραπεί στον ασκούμενο δικηγόρο να ασκήσει πλήρως το δικηγορικό επάγγελμα.

33. Εν προκειμένω, η καρδιά του προβλήματος βρίσκεται στο γεγονός ότι ο Δικηγορικός Σύλλογος της Αθήνας αναθεώρησε την αρχική απόφασή του να επιτρέψει στην προσφεύγουσα να ολοκληρώσει την προβλεπόμενη πρακτική άσκησή της και δεν της επέτρεψε τελικά να συμμετάσχει στις εν λόγω εξετάσεις. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η άρνηση του Συλλόγου αυτού συνέβη στο τελικό στάδιο της σχετικής με τον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου διαδικασίας, στάδιο κατά το οποίο έγινε για πρώτη φορά επίκλησης του ζητήματος της ιθαγένειας της προσφεύγουσας ως εμποδίου για την συμμετοχή στις εξετάσεις που οργανώθηκαν από τον πιο πάνω αναφερόμενο Σύλλογο. Όμως, με τον τρόπο αυτό, ο Σύλλογος διατάραξε αιφνιδίως την επαγγελματική κατάσταση της προσφεύγουσας, αφού την οδήγησε να αφιερώσει δεκαοκτώ μήνες της επαγγελματικής ζωής της για την πλήρωση της προϋπόθεσης της προβλεπόμενης πρακτικής άσκησης. Λαμβανομένης υπόψη της φύσης και της αιτίας της προβλεπόμενης πρακτικής άσκησης, όπως αυτές προκύπτουν από το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, η προσφεύγουσα δεν είχε κανένα φανερό λόγο να πραγματοποιήσει την εν λόγω πρακτική άσκηση, αν ο Δικηγορικός Σύλλογος είχε απαντήσει εξ αρχής αρνητικά στο εν λόγω αίτημα.

34. Βεβαίως, η Κυβέρνηση προβάλλει το πιστοποιητικό, χορηγηθέν στις 3 Ιανουαρίου 2007 από τον Δικηγορικό Σύλλογο της Αθήνας, σύμφωνα με το οποίο η προσφεύγουσα έγινε δεκτή ως ασκούμενη δικηγόρος από απροσεξία. Όμως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία η αρχική εγγραφή της προσφεύγουσας ως ασκούμενης δικηγόρου ήταν απότοκος ενός σφάλματος εκ μέρους του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας και δεν επρόκειτο, κατά συνέπεια, για μία σιωπηρή αναγνώριση του δικαιώματός της να συμμετάσχει στις εξετάσεις παρά την υπηκοότητά της, το στοιχείο αυτό δεν θα αρκούσε για να άρει την προσβολή της επαγγελματικής ζωής της. Πράγματι, το ζήτημα του αν ο λόγος που έγινε δεκτός για τον αποκλεισμό της προσφεύγουσας από τις εξετάσεις που οργανώθηκαν από τον Δικηγορικό

Σύλλογο, ήτοι η υπηκοότητά της, είναι βάσιμο δεν είναι κρίσιμο εν προκειμένω. Αντιθέτως, κρίσιμο είναι το γεγονός ότι οι αρχές επέτρεψαν στην προσφεύγουσα να πραγματοποιήσει την προβλεπόμενη πρακτική άσκηση, ενώ ήταν προφανές ότι, αφού η πρακτική άσκηση θα είχε ολοκληρωθεί, δεν θα είχε το δικαίωμα να συμμετάσχει στις εξετάσεις του Δικηγορικού Συλλόγου.

35. Λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων που προηγήθηκαν, το Δικαστήριο θεωρεί ότι αυτή η συμπεριφορά των αρμοδίων αρχών στερήθηκε συνέπειας και σεβασμού για το πρόσωπο και την επαγγελματική ζωή της προσφεύγουσας και έτσι προσέβαλε το δικαίωμά της στην ιδιωτική ζωή με την έννοια του άρθρου 8 της Σύμβασης.

36. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση της Κυβέρνησης την ελκόμενη από την επικαλούμενη έλλειψη της ιδιότητας του θύματος εκ μέρους της προσφεύγουσας και συμπεραίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

β) Σε ό,τι αφορά το άρθρο 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης

37. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 14 απλώς συμπληρώνει τις υπόλοιπες ουσιώδεις διατάξεις της Σύμβασης και των πρωτοκόλλων της. Δεν υπάρχει ανεξάρτητη ύπαρξη, αφού ισχύει μόνον για «την απόλαυση των δικαιωμάτων και ελευθεριών» που εγγυώνται οι διατάξεις αυτές. Η εφαρμογή του άρθρου 14 δεν προϋποθέτει κατ'ανάγκη την παραβίαση ενός από τα προστατευόμενα από την Σύμβαση ουσιώδη δικαιώματα. Πρέπει, και αρκεί, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης να εμπίπτουν «στην δικαιοδοσία» ενός τουλάχιστον από τα άρθρα της Σύμβασης (*Stec και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (déc.) [GC], αριθ. 65731/01 και 65900/01, § 39, CEDH 2005-X).

38. Επιπλέον, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μία διαφοροποίηση είναι διάκριση με την έννοια του άρθρου 14, εφόσον «στερείται αντικειμενικής και εύλογης αιτιολογίας», ήτοι εφόσον δεν διώκει ένα «θεμιτό σκοπό» ή εφόσον δεν υπάρχει «εύλογη σχέση αναλογίας μεταξύ των χρησιμοποιηθέντων μέσων και του διωκόμενου σκοπού». Εξάλλου, τα συμβαλλόμενα Κράτη απολαμβάνουν μιας σχετικής διακριτικής ευχέρειας για να καθορίζουν το αν και σε ποιο βαθμό διαφορές μεταξύ καταστάσεων κατά τα άλλα αναλόγων

αιτιολογούν διακρίσεις στην μεταχείριση (βλέπε *Karlheinz Schmidt κατά Γερμανίας*, 18 Ιουλίου 1994, § 24, série A no. 291-B).

39. Σε ό,τι αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι, υπό το πρίσμα του άρθρου 14 της Σύμβασης, η προσφεύγουσα μέμφεται το Κράτος γιατί της απαγόρευσε, κατά τρόπο αυθαίρετο και συνιστώντα διάκριση, την πρόσβαση στο δικηγορικό επάγγελμα στους αλλοδαπούς υπηκόους, οι οποίοι δεν είναι πολίτες των Κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καταρχήν, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, στο μέτρο που η προσφεύγουσα παραπονείται γενικά για τις προϋποθέσεις πρόσβασης στο δικηγορικό επάγγελμα, μία διαφοροποίηση στην μεταχείριση δεν εμπίπτει εν γένει στην δικαιοδοσία του άρθρου 14, δεδομένου ότι σχετίζεται με την πρόσβαση σε ένα ιδιαίτερο επάγγελμα. Πράγματι, η Σύμβαση δεν εγγυάται την ελευθερία της άσκησης ενός επαγγέλματος (*Θλιμμένος κατά Ελλάδα* [GC], αριθ. 34369/97, § 41, CEDH 2000-IV). Εξάλλου, το Δικαστήριο συμφωνεί με την Κυβέρνηση ότι ο δικηγόρος ασκεί βεβαίως ένα ελεύθερο επάγγελμα, το οποίο, εν τούτοις, είναι ταυτόχρονα λειτούργημα τιθέμενο στην υπηρεσία του δημοσίου συμφέροντος. Στο σημείο αυτό, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η νομολογία του επισημαίνει αυτήν την ιδιαιτερότητα του δικηγορικού επαγγέλματος: αν και δέχεται, από την μία πλευρά, ότι το επάγγελμα αυτό δεν εξομοιώνεται με εκείνο μιας θέσης στον δημόσιο τομέα (βλέπε *Rainys και Gasparavičius κατά Λιθουανίας*, αριθ. 70665/01 και 74345/01, § 36, 7 Απριλίου 2005), υπογραμμίζει, από την άλλη πλευρά, ότι ο δικηγόρος είναι ένας λειτουργός της δικαιοσύνης, γεγονός που επισύρει ειδικές υποχρεώσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων του (βλέπε *Casado Coca κατά Ισπανίας*, 24 Φεβρουαρίου 1994, § 46, série A no. 285-A).

40. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο θεωρεί ότι εναπόκειται, εν προκειμένω, στις εθνικές αρχές, οι οποίες έχουν διακριτική ευχέρεια για τον καθορισμό των προϋποθέσεων πρόσβασης στο δικηγορικό επάγγελμα, να αποφασίσουν αν η ελληνική ιθαγένεια ή η ιθαγένεια ενός Κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα ήταν μία απαιτούμενη προϋπόθεση προς την κατεύθυνση αυτή. Η εφαρμοστέα νομοθεσία, η οποία αποκλείει τους υπηκόους των τρίτων Κρατών από την πρόσβαση στο δικηγορικό επάγγελμα, δεν μπορεί αφ'εαυτής να αρκεί για την δημιουργία μιας διάκρισης μεταξύ των πιο πάνω αναφερομένων δύο κατηγοριών ατόμων. Λαμβανομένου υπόψη ειδικότερα του

αντικειμένου της διαφοράς, το Δικαστήριο δεν είναι συνεπώς αρμόδιο για να υποκαταστήσει την κρίση του σε εκείνη των αρμοδίων κρατικών αρχών, οι οποίες αποφάσισαν στην βάση του άρθρου 3 του Κώδικα περί Δικηγόρων να μην επιτρέψουν στην προσφεύγουσα να συμμετάσχει στις εξετάσεις που οργανώθηκαν από τον Δικηγορικό Σύλλογο. Ελλείψει αυθαιρεσίας, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αμφισβητήσει τους λόγους που οδήγησαν τις εθνικές αρχές να θεωρήσουν την επιλογή αυτή βασισμένη σε μία αντικειμενική και εύλογη αιτιολογία.

41. Ενόψει των όσων προηγήθηκαν, το Δικαστήριο καταλήγει στην μη παραβίαση του άρθρου 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

42. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

43. Η προσφεύγουσα ζητεί 30.000 ευρώ για την ηθική ζημία την οποία υποστηρίζει ότι υπέστη. Αναφέρει προς τούτο την ψυχολογική πίεση και τα συναισθήματα ματαιότητας και αδιεξόδου που της προκάλεσε η απόρριψη της αίτησής της για εγγραφή στον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου.

44. Για την Κυβέρνηση, μία διαπίστωση παραβίασης θα συνιστούσε αφ'εαυτής μία επαρκή δίκαιη ικανοποίηση.

45. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η προσφεύγουσα υπέστη μία βέβαιη ηθική βλάβη εξαιτίας της διαπιστωθείσας παραβίασης. Σημειώνει στο σημείο αυτό ότι η αδυναμία να εγγραφεί στον Πίνακα του Δικηγορικού Συλλόγου πρέπει σίγουρα να της προκάλεσε συναισθήματα απογοήτευσης, λαμβανομένου υπόψη ιδιαίτερωσ ότι η προσφεύγουσα είχε εν τω μεταξύ επιτύχει στις εξετάσεις που οργανώθηκαν από τον Σύλλογο αυτό. Όμως, το αποτέλεσμα αυτό αποδείχθηκε

χωρίς σημασία μετά την απορριπτική απόφαση του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, το Δικαστήριο επιδικάζει στην προσφεύγουσα 7.000 ευρώ για την αιτία αυτή, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος επί του ποσού αυτού.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

46. Η προσφεύγουσα εταιρία αξιώνει επίσης 1.428 ευρώ για τα έξοδα και την δικαστική δαπάνη στα οποία υποβλήθηκε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και 3.000 ευρώ για εκείνα στα οποία υποβλήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου.

47. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι το προς επιδίκαση για την αιτία αυτή ποσό δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τα 1.000 ευρώ.

48. Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η επιδίκαση εξόδων και δικαστικής δαπάνης στη βάση του άρθρου 41 προϋποθέτει την απόδειξη της πραγματικότητας και της αναγκαιότητάς τους και, επιπλέον, του εύλογου χαρακτήρα του ύψους τους (*Ιατρίδης κατά Ελλάδα* (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αριθ. 31107/96, § 54, CEDH 2000-XI).

49. Εν προκειμένω και λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που έχει στην κατοχή του και τα κριτήρια που αναφέρονται πιο πάνω, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο το ποσό των 4.400 ευρώ για όλα τα έξοδα συνολικά και το επιδικάζει στην προσφεύγουσα. Το ποσό αυτό πρέπει να συμπληρωθεί με οποιοδήποτε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος από την προσφεύγουσα.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

50. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. Συνεκδικάζει, ομόφωνα, μαζί με την ουσία της υπόθεσης την ένσταση ασυμβίβαστου *ratione personae* που προβλήθηκε από την Κυβέρνηση και την απορρίπτει.

2. *Κηρύσσει*, ομόφωνα, την προσφυγή παραδεκτή.

3. *Αποφαίνεται*, με ψήφους τέσσερις έναντι τριών, ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 της Σύμβασης.

4. *Αποφαίνεται*, ομόφωνα, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 8 σε συνδυασμό με το άρθρο 14 της Σύμβασης.

5. *Αποφαίνεται*, με ψήφους τέσσερις έναντι τριών,

α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στην προσφεύγουσα, μέσα σε τρεις μήνες από την ημέρα κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί τελεσίδικη σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, 7.000 (επτά χιλιάδες) ευρώ για την ηθική βλάβη και 4.400 (τέσσερις χιλιάδες τετρακόσια) ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται για τον φόρο επί του ποσού αυτού,

β) ότι, από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, το ποσό αυτό θα προσαυξηθεί με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

6. *Απορρίπτει*, ομόφωνα, το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 28 Μαΐου 2009 κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

(υπογραφή)

Søren Nielsen

Γραμματέας

(υπογραφή)

Nina Vajić

Πρόεδρος

Στην παρούσα απόφαση έχει επισυναφθεί, σύμφωνα με τα άρθρα 45 § 2 της Σύμβασης και 74 § 2 του κανονισμού, η έκθεση της εν μέρει αποκλίνουσας γνώμης κοινής στους δικαστές Vajić, Malinverni και Νικολάου.

(ακολουθούν τρεις μονογραφίες)

ΕΝ ΜΕΡΕΙ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΓΝΩΜΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ ΒΑΛΙĆ,
MALINVERNI ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Με μεγάλη λύπη μας, δεν είμαστε σε θέση να συνταχούμε με την γνώμη της πλειοψηφίας ως προς την διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 8 της Σύμβασης, για τους ακόλουθους λόγους:

Καταρχήν, όπως έχει δεχθεί το Δικαστήριο σε πολλές περιπτώσεις, η Σύμβαση δεν εγγυάται, αφ'εαυτού, το δικαίωμα άσκησης του επαγγέλματος της επιλογής κάποιου (*Θλιμμένος κατά Ελλάδας* [GC], αριθ. 34369 § 41, CEDH 2000-IV). Σε αντίθεση προς την Κυβέρνηση, δεχόμαστε εν τούτοις ότι η αιτίαση της προσφεύγουσας μπορεί να εμπίπτει, στην προκειμένη περίπτωση, στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8, για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Αντιθέτως, έχουμε την γνώμη ότι το εναγόμενο Κράτος δεν εγγυήθηκε ποτέ στην προσφεύγουσα την πρόσβαση στο δικηγορικό επάγγελμα ούτε δημιούργησε σ' αυτήν την ελπίδα ότι θα μπορέσει κάποτε να το ασκήσει.

Στην Ελλάδα, όπως και σε άλλες χώρες, το επάγγελμα του δικηγόρου είναι ασφαλώς ένα ελεύθερο επάγγελμα, αλλά ασκείται επίσης στην υπηρεσία του δημοσίου συμφέροντος (άρθρα 88 και 89 του Ελληνικού Συντάγματος). Το Δικαστήριο εξάλλου υπενθύμιζε πάντοτε στην νομολογία του τις ιδιαιτερότητες που συνδέονται με το επάγγελμα αυτό. Αν και δέχεται ότι αυτό δεν μπορεί να εξομοιωθεί με μία δραστηριότητα ασκούμενη στον δημόσιο τομέα (βλέπε *Rainys και Gasparavičius κατά Λιθουανίας*, αριθ. 70665/01 και 74345/01, § 36, 7 Απριλίου 2005), έχει επίσης υπογραμμίσει ότι ο δικηγόρος είναι ένας λειτουργός της δικαιοσύνης, γεγονός που επισύρει ειδικές υποχρεώσεις κατά την άσκηση των καθηκόντων του (βλέπε *Casado Coca κατά Ισπανίας*, 24 Φεβρουαρίου 1994, § 46, série A no. 285-A). Επομένως, οι αρχές έχουν το δικαίωμα να επιβάλουν προϋποθέσεις στην άσκηση του επαγγέλματος αυτού, ειδικότερα σε ό,τι αφορά την ιθαγένεια, και να αποκλείσουν από αυτό τους αλλοδαπούς. Ο εθνικός νόμος ήταν άλλωστε απόλυτα σαφής και ακριβής στο σημείο αυτό (βλέπε την § 17).

Στην συνέχεια, έχουμε την γνώμη ότι, αν η αρχική εγγραφή της προσφεύγουσας ως ασκούμενης ήταν ασφαλώς απότοκος ενός διοικητικού σφάλματος εκ μέρους του Δικηγορικού Συλλόγου της Αθήνας, το σφάλμα αυτό δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως σιωπηρή αναγνώριση του δικαιώματος, για την

προσφεύγουσα, να συμμετάσχει στις εξετάσεις των δικηγόρων και να ασκήσει το επάγγελμά τους. Με άλλους όρους, κατά την άποψή μας, ένα διοικητικό σφάλμα δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να δημιουργήσει ένα δικαίωμα ούτε να υποχρεώσει ένα Κράτος να λάβει αποφάσεις που έρχονται σε πρόδηλη αντίφαση με την ίδια του την νομοθεσία.

Ουδόλως προκύπτει εξάλλου από την δικογραφία ότι, μαζί με την αποδοχή της στην πρακτική άσκηση, η προσφεύγουσα έλαβε επίσης την διαβεβαίωση του Δικηγορικού Συλλόγου ότι θα μπορούσε μεταγενέστερα να συμμετάσχει στις εξετάσεις που οργανώθηκαν από αυτόν και να εγγραφεί στον Πίνακα του Συλλόγου.

Δεν μπορούμε κατά συνέπεια να συνταχθούμε με το επιχείρημα της πλειοψηφίας, σύμφωνα με το οποίο ο Δικηγορικός Σύλλογος δημιούργησε στην προσφεύγουσα οποιαδήποτε προσδοκία ότι θα μπορούσε μεταγενέστερα να συμμετάσχει στις εξετάσεις, από την στιγμή που είχε γίνει δεστική να πραγματοποιήσει την προβλεπόμενη από τον νόμο προς τον σκοπό αυτό πρακτική άσκηση (§ 34). Πιστεύουμε αντιθέτως ότι, ως νομικός από τις σπουδές της, η προσφεύγουσα ώφειλε να γνωρίζει τις προϋποθέσεις άσκησης του δικηγορικού επαγγέλματος μέσα στην χώρα όπου διέμενε επί ήδη πολλά χρόνια και στην οποία είχε παρακολυθήσει νομικές σπουδές.

Για μας, η πρακτική άσκηση είναι ένα ζήτημα και η άσκηση ενός επαγγέλματος είναι ένα άλλο ζήτημα και οι γνώσεις που απέκτησε η προσφεύγουσα κατά την πρακτική άσκησή της μπορούν να της χρησιμεύσουν για την άσκηση άλλων νομικών επαγγελμάτων από εκείνο του δικηγόρου.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές, λίγο ενδιαφέρει το ότι οι διοικητικές αρχές και το Συμβούλιο της Επικρατείας στην σειρά επέτρεψαν στην προσφεύγουσα να ολοκληρώσει την πρακτική άσκηση του δικηγόρου και να παρουσιαστεί στις εξετάσεις του Δικηγορικού Συλλόγου, αλλά, στην συνέχεια, αυτή εμποδίστηκε στο να εγγραφεί στον Πίνακα του Συλλόγου.

Κατά την γνώμη μας, οι αρχές διέπραξαν ασφαλώς ένα διοικητικό σφάλμα, το οποίο αποδείχθηκε επιζήμιο για την προσφεύγουσα. Το παράπτωμά τους δεν ήταν εν τούτοις σοβαρό στο σημείο που να προσβάλει κατά τρόπο αυθαίρετο την ιδιωτική ζωή. Για τον λόγο αυτό, δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε μία παραβίαση του άρθρου 8.